

Wyrok z dnia 12 stycznia 2001 r.

II UKN 176/00

Wypadkiem przy pracy rolniczej jest zdarzenie nagłe, wywołane przyczyną zewnętrzną, pozostające w związku z wykonywaniem czynności, które służą prowadzeniu działalności rolniczej lub pozostają w czasowym, przyczynowym lub funkcjonalnym związku z jej wykonywaniem, także poza terenem gospodarstwa rolnego (art. 11 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.).

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk, Beata Gudowska (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 12 stycznia 2001 r. sprawy z powództwa Anny G. z udziałem zainteresowanej Moniki G. przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziałowi Regionalnemu w W. o jednorazowe odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy rolniczej, na skutek kasacji powódki od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 17 grudnia 1999 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok oraz poprzedzający go wyrok Sądu Okręgowego w Toruniu z dnia 26 marca 1999 r. [...] i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 20 listopada 1998 r. Oddział Regionalny Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w W. odmówił Annie G. przyznania jednorazowego odszkodowania z tytułu śmiertelnego wypadku jej męża Kazimierza, stwierdziwszy, że zgon nie był skutkiem wypadku przy pracy rolniczej. Z tych samych względów Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku wyrokiem z dnia 17 grudnia 1999 r. oddalił jej apelację od oddalającego odwołanie wyroku Sądu Okręgowego w Toruniu z dnia 26 marca 1999 r. Na podstawie dowodów przeprowadzo-

nych w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, Sąd drugiej instancji ustalił, że Kazimierz G. pobierał rentę z tytułu niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym i podlegał ubezpieczeniu wypadkowemu. W dniu 13 października 1989 r. przy zbieraniu buraków uległ awarii używany w gospodarstwie rolnym kombajn. W celu jego pilnego naprawienia Kazimierz G. udał się samochodem po mechanika Eugeniusza W. Kiedy po dokonaniu naprawy ubezpieczony odwoził mechanika do jego domu, zdarzył się wypadek drogowy, w którym doznał wielonarządowych obrażeń, powodujących jego zgon w nocy z 13 na 14 października 1998 r.

W tym stanie faktycznym Sąd drugiej instancji przyjął, że "odwiezienie przez rolnika usługodawcy do domu po wykonanej przez niego usłudze jest czynnością niezwykle, incydentalną, uczynioną grzecznościowo, która nie wpływającą na tok funkcjonowania gospodarstwa rolnego, a przez to nie odpowiadającą hipotezie art. 11 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25)".

Kasacja Anny G., uprawnionej do odszkodowania wdowy po ubezpieczonym, działającej w imieniu własnym i córki Moniki, została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego - art. 10 ust. 1 pkt 3 w związku z art. 11 ust. 1 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, polegającym na odmowie ich zastosowania oraz na podstawie naruszenia przepisów postępowania - art. 233 § 1 KPC i art. 385 KPC przez dowolną ocenę dowodów. Uchybienie to - zdaniem skarżącej - miało wpływ na wynik sprawy, więc wносиła o uchylenie zaskarżonego wyroku i poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników za wypadek przy pracy rolniczej uważa się wywołane przyczyną zewnętrzną nagłe zdarzenie na terenie gospodarstwa rolnego, które ubezpieczony prowadzi lub w którym stale pracuje, albo na terenie gospodarstwa domowego bezpośrednio związanego z tym gospodarstwem rolnym lub w drodze ubezpieczonego z mieszkania do gospodarstwa rolnego albo w drodze powrotnej. Jest nim również takie zdarzenie, które nastąpiło podczas wykonywania poza terenem gospodarstwa rolnego, zwykłych czynności związanych z prowadzeniem działalności rolniczej albo w związku z wykonywaniem tych czynności, lub w drodze do miejsca wykony-

wania czynności, albo w drodze powrotnej.

Przyjęte w tym przepisie określenia odwołują się do definicji wypadku przy pracy z ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach pieniężnych z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 130, poz. 144 ze zm.) i takich jej elementów, jak nagłość i zewnętrzna przyczyna zdarzenia. Poza tym jest to definicja szczególna, w której ryzyko wypadku powiązane zostało ze specyfiką zawodu oraz działalności zarobkowej w rolnictwie i z innym, niż w ubezpieczeniu społecznym pracowników, ukształtowaniem zakresu ochrony ubezpieczeniowej. W definicji wypadku można dopatrzeć się istnienia kręgów ochrony ubezpieczeniowej od pełnej i bezwarunkowej - co do wypadków mających miejsce na terenie gospodarstwa rolnego, które poszkodowany prowadzi lub w którym pracuje, do ograniczonej pewnymi wymaganiami - co do okoliczności nastąpienia wypadku poza terenem tego gospodarstwa. Zwrot ustawowy "przy pracy rolniczej" jest tu definiowany przez czasowy, miejscowy, ale przede wszystkim funkcjonalny (celowy) związek zdarzeń z działalnością rolniczą.

W stanie faktycznym niniejszej sprawy rozważania dotyczą czynności wykonywanych poza gospodarstwem rolnym prowadzonym przez rolnika (art. 11 ust. 1 pkt 3 ustawy) i skupiają się na stwierdzeniu ich związku z prowadzeniem działalności rolniczej. Skoro z definicji chronionego wypadku wynika, że może on nastąpić zarówno podczas wykonywania zwykłych czynności, jak i w związku z ich wykonywaniem, to należy przyjąć, że chodzi zarówno o wykonywanie pracy, jak i zmierzanie do jej wykonania przez podejmowanie czynności przygotowawczych lub organizacyjnych, albo podejmowanie czynności następczych, prowadzących do jej zakończenia. Czasowy związek wykonywanych czynności z wypadkiem może być więc bezpośredni (w czasie siewu, orki, zbioru, karmienia zwierząt gospodarskich itp.), albo pośredni - w przypadku czynności poprzedzających taką pracę lub następujących po niej.

W odniesieniu do "zwykłych czynności związanych z prowadzeniem działalności rolniczej" podejmowanych poza terenem gospodarstwa rolnego współczesny ustawodawca używa określeń znanych już w poprzednim stanie prawnym, w szczególności w art. 8 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 24, poz. 133 ze zm.), definiującym wypadek przy pracy w gospodarstwie rolnym jako zdarzenie, które nastąpiło podczas wykonywania "zwykłych czynności związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego lub w związku z wykonywaniem takich czynno-

ści”. Należy wobec tego przyjąć, że nie utraciło aktualności ukształtowane w poprzednim stanie prawnym stanowisko przyjęte w orzecznictwie Sądu Najwyższego, według którego zwykłe czynności związane z prowadzeniem gospodarstwa rolnego to czynności niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, związane w tak ścisły sposób z gospodarowaniem, że bez nich gospodarstwo nie mogłoby funkcjonować prawidłowo (por. uzasadnienie uchwały z dnia 29 maja 1980 r., III UZP 2/80, OSNCP 1980 z. 11, poz.208). Za przeciwieństwo czynności zwykłych Sąd Najwyższy uznawał czynności niecodzienne, nieoczekiwane w ramach zwykłego gospodarowania, jak np. eksperymenty agro- lub zootechniczne lub wypróbowywanie nowych maszyn, technologii lub środków chemicznych. Za funkcjonalnym związkiem wypadku z wykonywaniem zwykłych czynności, Sąd Najwyższy opowiadał się w stanach faktycznych, w których wypadki zdarzyły się przy pokonywaniu drogi między polem a domem, w drodze do magazynu, po zakup nawozów sztucznych, przy posługiwaniu się zwierzęciem gospodarskim lub domowym, podczas rozbiórki domu należącego do gospodarstwa rolnego dla uzyskania pomieszczenia magazynowego na paszę (por. uchwałę z dnia 6 marca 1979 r., III UZP 1/79, OSNCP 1979 z. 7-8, poz.145; uchwałę z dnia 6 czerwca 1979 r., III UZP 4/79, OSNCP 1979 z. 12, poz. 213; wyrok z dnia 3 czerwca 1981 r., III URN 21/81, OSNCP 1981 z. 12, poz. 245). W konsekwencji zatem, choć przepis art. 11 ust. 1 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników nie precyzuje, co należy rozumieć przez zwykłe czynności rolnicze lub czynności związane z prowadzeniem działalności rolniczej, należy uznać, że wyrażono w nim zasadę kwalifikowania jako wypadki chronione wszystkich zdarzeń, które zostały wywołane przyczyną zewnętrzną i pozostawały w związku z wykonywaniem poza terenem gospodarstwa rolnego typowych czynności rolniczych, tj. takich czynności, które służą prowadzeniu działalności rolniczej lub pozostają w związku z wykonywaniem tych czynności. Podobnej wykładni pojęcia wypadku przy pracy rolniczej dokonał ostatnio Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 sierpnia 1998 r., II UKN 14/98 (OSNAPiUS 1999 nr 15, poz. 499), na tle zbliżonego do występującego w tej sprawie stanu faktycznego.

Takie rozumienie wskazanego w kasacji przepisu prawa materialnego - podzielane przez skład orzekający - przekreśla dokonaną przez Sąd drugiej instancji restrykcyjnie zwężającą wykładnię, która doprowadziła do nieuzasadnionej odmowy zakwalifikowania jako wypadku przy pracy rolniczej - wypadku drogowego, jakiemu uległ rolnik odwożący osobę pomagającą mu przy czynnościach ewidentnie związa-

nych z pracą w gospodarstwie rolnym do jej miejsca zamieszkania po zakończeniu czynności rolniczych (naprawy sprzętu rolniczego). W tym stanie rzeczy skarżąca trafnie argumentowała, że zachowanie się jej męża można uznać za adekwatną i normalną usługę, pozostającą w bezpośrednim związku z pracą rolniczą, która była uzasadniona warunkiem postawionym przez mechanika w związku z dokonaniem natychmiastowej naprawy. O braku przesłanek do uznania zdarzenia za wypadek przy pracy rolniczej można by twierdzić jedynie w sytuacji, gdyby mechanik nie wykonywał żadnych prac w związku z pracą w gospodarstwie rolnym ubezpieczonego, ale odbył wizytę towarzyską, zakończoną grzecznościowym odwiezieniem do domu, co w ustalonym stanie faktycznym miejsca nie miało.

Kasacja opiera się więc na usprawiedliwionej podstawie naruszenia przez Sąd Apelacyjny zarzucanych w niej przepisów prawa materialnego, co uzasadnia jej uwzględnienie (art. 393¹³ § 1 KPC w brzmieniu sprzed dnia 1 lipca 2000 r.).

=====